

Jaume Sarramona

Qui té raó?

El permanent debat dialèctic en l'educació

Col·lecció Prisma - 22

QUI TÉ RAÓ?

El permanent debat dialèctic
en l'educació

JAUME SARRAMONA

Cossetània
EDICIONS

Primera edició: novembre del 2008

© del text: Jaume Sarramona
© d'aquesta edició: Cossetània Edicions i Edu21

Editen:

Cossetània Edicions
Carrer de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91 • Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com • www.cossetania.com

Edu21
Passeig de Gràcia, 8, 2n 1a A • 08007 Barcelona
Tel. 933 428 535 • Fax 933 428 964
info@edu21.cat • www.edu21.cat

Disseny gràfic: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-9791-410-9

Dipòsit legal: B-42.971-2008

INTRODUCCIÓ ACLARIDORA

Tota publicació personal es correspon amb etapes de la vida, en què intervenen variables tan diverses com l'edat, les circumstàncies laborals, els compromisos ideològics, el nivell d'experiència acumulada, el saber..., de manera que és lògic suposar que obres realitzades anys endarrere siguin jutjades per l'autor mateix de manera severa, especialment per la rotunditat amb què se solen presentar els propis punts de vista. Em refereixo, és clar, a les publicacions corresponents al camp de les humanitats, en què la ideologia exerceix un paper decisiu i les propostes que es fan no sempre estan fonamentades en investigacions. És fàcil constatar que l'educació és un terreny especialment propici per a aquests plantejaments, atesa la forta càrrega ideològica i valorativa que comporta.

A mesura que avancem en edat, perdem habilitats en molts àmbits, que no fa falta ara enumerar, però, en justa contrapartida, solem augmentar la nostra capacitat de comprensió de les situacions complexes; dit amb unes altres paraules, tendim a matisar les radicalitzacions i advertim que la "veritat", si és que existeix, està molt repartida, que ningú no la té en exclusiva i que, més aviat, es pot descobrir mitjançant el diàleg franc amb qui pensa diferent. Només les ments simplistes o clarament dogmàtiques neguen la possibilitat que els altres puguin tenir raó i mereixin ser escoltats i atesos.

Sota tals antecedents, he escrit aquesta obra, estructurada en forma de diàleg entre dos suposats professionals de l'educació, els quals encarnen dues posicions que, en cadascun dels temes tractats, es podrien considerar antagòniques. Certament, es tracta d'una simplificació i, per ser coherent amb les idees exposades anteriorment, caldria tenir en compte la possibilitat que entressin en cada tema més de dos

interlocutors, perquè, en la realitat, sempre són més nombroses les possibilitats d'anàlisi, però he mantingut només dos personatges per fer més fàcil el seguiment dels diàlegs i, per què no dir-ho?, perquè així també resulta més senzill de plasmar en un text. La meva limitació com a autor resulta aquí evident.

Aquests dos personatges ficticis sovint extremen les seves posicions, tal com sol succeir en la vida quotidiana quan es debaten els temes educatius, si bé llavors rarament es realitzen diàlegs entre els diversos punts de vista sinó més aviat monòlegs, que són llançats com armes punyents contra els oponents. Sempre resulta més fàcil encastellar-se en les pròpies posicions que respondre preguntes "impertinents" dels altres que pensen diferent i posen a prova els propis criteris enfront dels aliens. A títol d'anècdota, podria citar l'intent d'un grup de professors universitaris que, a mitjans dels vuitanta, vàrem proposar escriure una obra de confrontació amb un altre grup que atacava els nostres plantejaments pedagògics però que mai no ho feia cara a cara. No ho aconseguírem i va ser una ocasió que la comunitat acadèmica va perdre de poder analitzar de manera dinàmica les argumentacions defensades per uns i altres. En altres països hi ha més tradició en aquest camp.

A falta d'aquesta tradició de debats públics entre nosaltres i després d'iniciar una nova etapa personal per haver passat a engrandir el grup de les classes passives, encara que sense deixar per això la vinculació acadèmica amb la universitat, m'he permès realitzar aquesta obra, que pretén mostrar les argumentacions més esbiaixades que sovint se solen esgrimir per defensar posicions pedagògiques. Aquesta versió, però, és posterior a una de primera que es va editar en castellà (Paidós, 2006), una vegada revisada i ampliada amb un parell de capítols més, concretament els referents als premis i càstigs i a l'educació de l'alumnat immigrant, a més de fer la lògica revisió lingüística i de contingut que tota nova edició, especialment si es canvia de llengua, comporta.

L'obra està estructurada en forma de diàlegs, en els quals s'han volgut aportar de la manera més imparcial possible les respectives argumentacions del pensament més conservador i del més atrevit, sense que de cap manera estigui convençut d'haver-ho aconseguit plenament, però sí que puc dir que m'hi he esmerçat al màxim a fer-ho. Si ja fa temps que l'anomenat *empirisme ingenu* està superat, perquè

tots admetem que la total objectivitat de l'observació no és possible, atesos els nostres antecedents, sabers, interessos, prejudicis, etc., ben segur que aquí no hauré aconseguit presentar les opcions que representen els interlocutors amb total equanimitat, perquè la meua persona se sent més pròxima a unes que a les altres, les quals, d'altra banda, ja he tingut ocasió de fer explícites en les meves publicacions anteriors. Sí que diré que en cap cas se'm podrà encaixar amb un sol dels dos personatges al llarg de tot el text (llevat que algú s'obstini a fer-ho, desoïnt les meves pròpies demandes), perquè en el meu fur intern ja fa temps que estic convençut d'allò esmentat a l'inici com a corollari justificatiu de l'obra: ningú no està en possessió exclusiva de la veritat i els temes educatius són prou complexos per exigir una anàlisi multidimensional.

Aquests diàlegs se situen en un marc de plena democràcia social, en què les idees són defensables sempre que no vulnerin els drets bàsics de la persona. N'estan exclosos, per tant, plantejaments radicals, que no tindrien cabuda en una societat democràtica com la que ara podem gaudir. Temps passats, encara prou pròxims perquè molts els haguem viscut, han de quedar només en el record, sense possibilitat de repetició.

Una justificació més. He dubtat fins a l'últim moment sobre com havia d'anomenar els dos interlocutors del text, que podrien correspondre a les clàssiques "dreta" i "esquerra", encara vigents en molts àmbits però de difícil encaix en d'altres, o bé als qualificatius de "progressista" i "conservador", també profusament emprats en el nostre context però amb l'inconvenient d'atribuir el "progrés" a una sola de les opcions i la voluntat de conservar certes coses solament a l'altra; el llenguatge no és una qüestió intranscendent. Finalment, m'he decidit perquè sigui el mateix lector qui ompli de contingut les inicials amb què es presenten els dos personatges, posant-hi el nom que prefereixi, també el sexe, a la persona que parla. Perquè aquesta és una altra qüestió. Són dues dones, dos homes o un home i una dona?; i, en aquest últim supòsit, qui és qui? Qualsevol solució que com a autor adoptés podria tenir connotacions que no pretenc per al lector, per tant, mantindré la inicial P. per a un interlocutor, que pot identificar-se, posem per cas, com a Patrícia, si hom vol veure en el personatge una dona, i com a Pau, si hi vol veure un home; i denominaré C. l'altre personatge, que pot ser descodificat com a Cristina o com a

8 *Jaume Sarramona*

Claudi, segons prefereixi el lector. Però si s'obstina a mantenir la denominació de “conservador” i “progressista”..., allà vostè, amic/ga lector/a; hi té tot el dret, de fer-ho. En tot cas, espero i desitjo que, a mesura que s'endinsi en les pàgines següents, trobi l'oportunitat de posar a prova els seus propis criteris i entri en un debat mental que el pugui ajudar a comprendre millor les situacions complexes i a acostar-se a les posicions de qui no pensa igual. Aquest, almenys, ha estat el desafiament que ha mogut l'autor a escriure aquesta obra. No cal que li digui que el sol fet d'escriure-la ha estat un exercici ben profitós per deixar de ser simplista en les qüestions tractades.

*Bellaterra (Barcelona),
primavera del 2008*

L'ESCOLA COM A INSTITUCIÓ EDUCATIVA

C.: M'agrada la idea que posem a prova les nostres respectives posicions sobre alguns temes educatius; hem discutit tantes vegades de manera informal..., però ara, almenys, podrem fer-ho de manera organitzada.

P.: I en quedarà constància per a qui vulgui llegir-nos, cosa que suposa un valor afegit important. Per començar, en uns diàlegs sobre educació, i més si es plantegen com a debats, podríem referir-nos a l'escola i tot el que suposa i representa. Llevat que pensis que en aquest tema tindrem poc per debatre perquè compartiràs íntegrament les meves propostes.

C.: No tinc prejudicis sobre la teva manera de pensar pel que fa a l'escola, però, si arribéssim a coincidir plenament, em sembla que fóra una gran sorpresa per a tots dos, així que ja veurem per on van les coses. Podríem començar per la funció general que avui té l'escola. I et cedeixo la paraula perquè comencis "posant els punts sobre les is", et sembla bé?

P.: Almenys comencem amb cortesia i bon humor; després veurem si els podem mantenir al llarg del debat. Com tots sabem, l'escola es crea per educar socialment, superant els límits propis de la família en aquest terreny, i així prepara per a l'exercici de la ciutadania, fet que suposa compartir amb pròxims i llunyans unes lleis, un territori, una cultura... i tot el que això comporta. Per posar aquesta funció a l'abast de tothom, l'escola s'erigeix en un servei públic de caràcter bàsic i, com a tal, no pot estar en mans de cap grup determinat, de cap grup de pressió.

C.: Has començat amb una finalitat general de l'escola, cosa en la qual podem estar plenament d'acord, però t'has donat molta pressa a afegir una perspectiva de dependència que fa entendre que l'escola només ha d'estar en mans de l'Estat per poder complir la seva missió. Sincerament, crec que això no deriva directament de la concepció de l'escola com una institució social. Que potser l'Estat es manté totalment al marge d'interessos partidistes?, de veritat conceps l'Estat com una organització altruista per naturalesa, que queda al marge de les ideologies sectàries i d'interessos particulars de qui el representa? D'una altra manera no entenc per què ha de ser l'organització perfecta per dirigir les escoles. Insignes autors han advertit dels perills que l'Estat pot significar per a la llibertat de les persones, per esmentar-ne un de pròxim recordo ara l'Octavi Fullat, quan afirmava que la simple presència de l'Estat sempre suposa una retallada de la llibertat personal; més o menys, deia: "Convé a l'Estat?, segur que no em convé a mi." Evidentment, cal entendre la frase en un sentit ampli i no literal, però, sens dubte, fa pensar en la idea de fons que planteja.

P.: Veig que ràpidament ha deixat de ser subtil la teva ironia inicial. Admeto que és fàcil trobar exemples d'estats que avalarien el teu escepticisme, perquè existeix el perill real de convertir-se en un poder al servei de minories o en una poderosa màquina burocràtica que arriba a justificar-se per ella mateixa. Però tinguem en compte les alternatives, per advertir si certament són millors. Si l'escola no és un servei públic dependent de les administracions públiques —jo no he dit en cap moment que hagi de ser només l'Estat—, serà un servei privat, dependent de grups privats, els quals no tindran cap inconvenient a definir-se d'acord amb interessos ideològics, religiosos, econòmics o, fins i tot, racistes i sectaris. Com a tal servei privat no estarà mai a l'abast de tothom en igualtat de condicions. Només el caràcter públic de l'escola en garanteix la universalitat i la lliure accessibilitat. Prova d'això és que fins a la seva concepció com a servei públic i la seva dependència inicial de l'Estat, l'escolarització no va poder arribar a tothom.

C.: El problema no és tant la consideració de l'escola com a "servei públic", denominació en la qual poses tant d'èmfasi, com la conclusió que hagi d'estar gestionada forçosament pels poders públics. Un servei pot tenir caràcter públic, en el sentit que sigui accessible a

tothom, i estar gestionat per organitzacions públiques i/o privades. Sabem perfectament que les administracions públiques no sempre són les millors gestores.

P.: Tornem al principi, precisament per seguir avançant en aquesta diatriba de públic/privat que vols plantejar. L'escola entesa com a servei públic ha d'estar al servei de la democràcia, ha de formar ciutadans lliures per viure en una societat democràtica. I permet que t'afegeixi una altra consideració, gens anodina: precisament perquè és un servei públic, l'escola no pot estar sotmesa a criteris estrictes de rendibilitat, com succeiria si fos un servei privat o privatitzat, de la mateixa manera que ha de garantir la seva presència a tots els llocs on calgui.

C.: Has entrat en un habitual tema "màgic" per estigmatitzar opcions socials en la gestió dels serveis públics. S'hauria de discutir molt sobre els diversos criteris de rendibilitat que es poden utilitzar quan es tracta de defensar determinades opcions. Per exemple, et sona l'assumpte de la *rendibilitat política*?; és una expressió que podem sentir tot sovint en els debats polítics per fer referència a decisions preses en camps molt diversos. Tens dubtes que els polítics en el poder o en l'oposició prenen un gran nombre de decisions o s'abstenen de prendre-les d'acord amb la rendibilitat política que pugui reportar-los? I deixaré de banda l'estricta rendibilitat econòmica, que també es troba entre els polítics, com bé saps. Ah!, i deixa'm que m'avanci a la teva possible pregunta sobre si el món privat és millor que el públic. D'entrada ja et responc que no, però de cap manera atribuiré al privat tots els mals i al públic totes les virtuts. Per tant, l'alternativa no pot ser una altra que la presència d'una xarxa d'escoles públiques i una xarxa d'escoles privades.

P.: Era lògic en els teus plantejaments arribar, almenys, a la proposta d'una doble xarxa d'escoles, i encara sort que no has proposat una sola xarxa d'escoles totes privades.

C.: No et passis. Has estat tu qui ha proposat una sola xarxa d'escoles públiques.

P.: I em reafirmo en això i encara em queden arguments per defensar la meva posició. Començaré amb un plantejament molt simple.

L'existència d'una xarxa pública i d'una xarxa privada d'escoles, atès que l'educació és una obligació i una necessitat a la vegada, constitueix un element distorsionador per a la igualtat d'oportunitats que porta implícita l'escolarització universal. Mentre existeixi aquesta doble xarxa hi haurà discriminació per a qui vagi al sector públic, que mai no disposarà dels mitjans i de les condicions del sector privat, atès que aquest albergarà les classes socials altes.

C.: No es pot negar que la teva afirmació és clarificadora de la posició que defenses i rotunda en els seus plantejaments. Amb la mateixa convicció, et diré que l'existència d'una iniciativa privada —o social, perquè les escoles no públiques no sempre pertanyen a una persona privada— no és altra cosa que la lògica conseqüència de la societat democràtica per a la qual has dit que havia de treballar l'escola, una societat en què les persones i les institucions gaudeixen de llibertat d'iniciativa per crear organismes socials. El contrari és una societat estatitzada, antidemocràtica, en la qual només l'Estat té la facultat de crear i mantenir organismes que proporcionen béns i serveis. Fixa't que en aquesta situació de monopoli estatal conflueixen polítiques dictatorials de diferent signe, les comunistes i les feixistes.

P.: És evident que en nom de la democràcia es poden defensar moltes coses, i un exemple és el que tu fas: defensar l'existència d'un sector privat, que sempre serà una alternativa al públic.

C.: Una alternativa o l'única possibilitat d'escolarització, quan el sector públic no satisfà totes les necessitats de la societat en matèria d'educació.

P.: Pot ser que això ocorri en algun país amb pocs mitjans, on els recursos públics són limitats i molts serveis viuen de la beneficència. En altres casos potser cal atribuir-ho a la negligència de les autoritats que explícitament defensen la privatització del sistema i abandonen el sector públic sense esmerçar-hi els recursos suficients. Però vull contestar al teu axioma, que iguala democràcia social amb l'existència d'un sector privat en educació. Algú pot titllar un país de poc democràtic perquè tingui dins de les ciutats la seva xarxa de ferrocarrils o de transport exclusivament pública? Fins fa poc molts països tenien la seva única companyia aèria internacional com una empresa pública i només per pressions del mercat internacional la van privatitzar —per

cert, no sempre amb millors resultats econòmics ni millor servei—; podem recordar què ha passat amb els ferrocarrils anglesos, en què la baixa inversió en manteniment ha estat causa de diversos accidents durant uns quants anys; encara ara no són un bon exemple d'eficiència. No entra el sector educatiu en aquests esquemes? Sincerament, no mesuraria el nivell de democràcia d'un país pel fet que la iniciativa privada no tingui cabuda en algun servei que es considera d'interès públic i que els poders públics han de garantir en quantitat i qualitat suficients. La democràcia es concreta a vetllar perquè tal obligació es compleixi adequadament.

C.: Per tant, consideres que només haurien d'existir escoles públiques i, si poguessis, prohibiries les escoles d'iniciativa social. No adverteixes que tal prohibició seria la primera constatació de falta de democràcia?

P.: Sóc conscient que una proposta de prohibició resulta fàcilment atacable. Encara que no sóc partidari de la coneguda expressió prodigada el Maig del 68, "Prohibit prohibir", perquè la realitat mostra la necessitat d'aplicar prohibicions precisament per garantir la democràcia i la convivència, en aquest cas no defensaré la prohibició que la iniciativa privada participi en el terreny educatiu, però sí que li posaria una sèrie de condicions en la línia de complir els mateixos requisits que l'escola pública quant a la titulació dels docents, currículum, horaris, etc. I, per descomptat, no rebrien fons públics per al seu finançament. Aquesta proposta, com he dit abans, no es tracta d'una limitació de les llibertats sinó d'una garantia per a una societat més justa i més equitativa, ja que a l'escola és on s'inicia la possible discriminació social, que, posteriorment, ja no es pot solucionar.

C.: Curiosament, no t'has referit a la sanitat en els exemples que posaves anteriorment. Entra també en els teus pressupostos d'exclusivitat per al sector públic? Perquè m'agradaria que em diguessis si la sanitat i l'educació són serveis molt diferents.

P.: Mira, crec que sí que hi ha una diferència important entre els dos serveis socials: l'obligatorietat que significa l'escola per a tots els ciutadans durant molts anys i la seva incidència sobre el desenvolupament personal, professional, econòmic... de cadascun d'ells. Sense desmereïxer, en absolut, la transcendència que un servei de sanitat té sobre

el conjunt de la població, no podem oblidar que el seu ús i gaudi és puntual i no obligatori, com ho és l'escolarització. Dic això perquè suposo que voldràs establir un paral·lelisme entre l'existència d'una iniciativa privada al costat de la iniciativa pública en el camp de la sanitat i el seu equivalent en el camp educatiu, m'equivoco?

C.: No, no t'equivoques, però vull assenyalar que, si admets la possibilitat d'una iniciativa privada en la sanitat, resulta difícil que no facis el mateix en l'educació, si no és per defensar l'exclusiu dret dels poders públics, en els seus diversos nivells administratius, a formar els futurs ciutadans. I és que tractant-se de l'educació hi ha una perspectiva que no es pot defugir de cap manera, i és el fet que la família és la primera i principal responsable de l'educació dels fills i, per tant, té tot el dret a intervenir en l'educació escolar, començant per elegir el tipus d'escola que millor s'adapti als seus plantejaments educatius. Evidentment, si el monopoli de creació de les escoles està en mans dels poders públics, els pares no podran escollir el tipus d'educació escolar que volen per als seus fills. L'existència d'una escola que es pugui ajustar als seus plantejaments educatius, elegida lliurement, constitueix un principi bàsic de la democràcia social, reconegut en el dret internacional i en la immensa majoria de les constitucions democràtiques. A més, saps, per exemple, que en alguns països, com als Estats Units, està reconegut el dret mateix de les famílies a impartir als propis domicilis l'educació i la culturització que volen per als seus fills. La validació legal d'aquesta escolarització es realitza després mitjançant les proves acadèmiques corresponents.

P.: La teva argumentació era previsible. És la que s'esgrimeix habitualment quan es defensa la incidència del sector privat sobre l'educació escolar, que abans hem convingut que era de clara finalitat social general, no particular. No fa falta que et recordi que només quan es fa efectiva l'obligació de l'escolarització, els beneficis de l'educació arriben a tothom, i això és així perquè l'Estat i el conjunt de les administracions públiques posen els mitjans necessaris per fer-ho possible. Mentre l'educació ha estat una iniciativa privada només ha beneficiat les famílies acomodades o, en tot cas, les més conscienciades; n'ha quedat fora qui precisament necessita més una intervenció de l'escola per compensar els possibles dèficits sociofamiliars. Pel que fa al *learning at home* o els seus equivalents per als períodes de l'escolarització

obligatòria, saps que el defensen precisament els grups marginals, les sectes i els més ultraconservadors, per evitar així el “contagi” amb els altres; el defensa qui desitja que els seus fills no rebin més visions del món que les imposades per les seves famílies, com a garantia de continuïtat dels seus plantejaments, tancats respecte a la resta de les concepcions socials. Si la iniciativa privada en la creació d’escoles ha de ser la resposta a aquests desitjos d’aïllament i d’adoctrinament que tenen certes famílies, encara amb més justificació caldria defensar que això no sigui possible i que tots els nens i adolescents rebin una educació oberta, que els faciliti la convivència en la diversitat i que eviti l’existència de grups tancats en si mateixos, que sempre són la manifestació d’una vida social de curt abast, quan no clarament sectària.

C.: Quantes coses que debatem a la vegada! No vull que els arbres ens impedeixin veure el bosc, prefereixo entrar en les qüestions pas a pas. Crec que tots dos ens deixem portar a vegades pels grans discursos, que poden impedir-nos anar desembastant els temes amb una certa cura, amb un cert rigor. Però ara era jo qui me n’anava per les branques. Deixa’m dir que no dono suport per principi a l’opció de l’“escolarització a casa”, perquè crec que la convivència dels alumnes amb els seus iguals i la intervenció directa d’un professorat preparat i compromès és imprescindible per a una formació integral de la persona. No obstant això, davant certs casos concrets, especialment quan es pugui constatar que l’ambient que existeixi en una escola determinada no resulta precisament educatiu, comprenc i respecto l’opció que puguin prendre els pares, especialment les mares, que són les que acaben exercint les funcions docents i educatives, de preservar llurs fills d’aquests ambients i salvaguardar així el seu desenvolupament moral; més si no tenen possibilitat d’elegir un altra escola millor. Però no negaràs que algunes situacions de droga, promiscuïtat, violència, falta d’hàbits de treball i disciplina, etc., són moneda corrent en determinats centres escolars. Però, repeteixo que només es tractaria de situacions concretes i no d’un principi general.

P.: Encara que sigui per tancar el tema i referir-nos a d’altres de possibles, pel que fa a aquests suposats casos de tanta gravetat, que, al teu entendre, justificarien la no escolarització, només et diré que han de ser afrontats des dels poders públics, amb el suport de les famílies

implicades, perquè, si no, només preveiem la possibilitat de “salvació”, per dir-ho així, de qui a casa seva disposa d’uns pares preparats i amb els recursos necessaris per suplir l’escolarització reglada, mentre que qui pertany a famílies sense aquestes condicions és la víctima inapel·lable de l’ambient de degradació creat. Inevitablement tornem als mateixos principis inicials: tot allò que sembla que salva un individu o família concreta pot ser l’abandonament de molts altres que no tenen les mateixes oportunitats. És la crítica que sectors progressistes i militants de reformes socials van fer als partidaris de la “desescolarització”, recordes Illich, Reimer, Goodman, Cirigliano..., dels anys seixanta i setanta? Se’ls va acusar, amb raó, d’afavorir els subjectes amb famílies que podien resoldre pel seu compte la carència d’institucions educatives públiques i obligatòries. Tot això sense negar la pertinència de moltes de les crítiques que es van fer a l’escola com a institució, que precisament no complia les metes per a les quals havia estat creada i que ara no vénen al cas. Mira, deixem ja el tema de l’escolarització a casa i obrim una altra qüestió, si et sembla bé.

C.: D’acord, permet només que et faci la consideració que algunes qüestions, com la que hem comentat sobre el fet d’educar a casa, cal valorar-les des de la situació que pot viure alguna família concreta. Si ens poséssim al seu lloc, potser adoptariem la mateixa alternativa davant la possibilitat de veure els nostres fills immersos en un ambient nefast. Torno ara a una qüestió que has deixat caure abans al mig del debat sobre la legitimitat de la iniciativa social en la creació d’escoles; em refereixo a la teva consideració que, en qualsevol cas, no haurien de ser finançades amb recursos públics. Segurament que en aquest terreny repetirem argumentacions ja molt emprades, però convindrà posar-les novament sobre la taula, perquè s’integrin en el conjunt del debat que mantenim sobre l’escola actual. Com saps, el criteri pel qual es defensa que un centre escolar d’iniciativa social rebi fons públics és perquè presta un servei social bàsic i obligatori, que és l’escolarització d’una certa quantitat d’alumnes, els quals, d’altra manera, acudirien a un centre públic i, per tant, serien atesos amb recursos públics. La iniciativa social estalvia la creació de més escoles públiques, que solen resultar més cares de mantenir, i, per tant, els centres d’iniciativa social o bé les famílies que hi envien els seus fills han de rebre una

ÍNDEX

Introducció aclaridora.....	5
L'escola com a institució educativa.....	9
Coeducació i educació sexual.....	25
Premis i càstigs.....	41
Avaluació i qualitat en educació.....	51
La direcció escolar.....	73
El paper dels pares en l'educació.....	87
L'educació de l'alumnat immigrant.....	117
La professió docent.....	133
La investigació en ciències socials.....	159
Epíleg.....	171

